

נקודה למחשבה: מודיעין ודה־קולוניזציה במזרח התיכון – מאה שנים להסכם סייקס־פיקו

מאיר זמיר

במאי 2016 מלאו מאה שנים להסכם סייקס־פיקו, הסכם שעיצב במידה רבה את מפת המזרח התיכון המודרני. בהסכם הזה חילקו ביניהן בריטניה וצרפת את שטחי האימפריה העוסמאנית במזרח התיכון לאחר מלחמת העולם הראשונה: בריטניה הקימה את עיראק ואת עבר הירדן, וצרפת – את סוריה ואת לבנון. מראשיתו עורר ההסכם התנגדות רבה בקרב מנהיגי התנועה הלאומית הערבית. לדידם, בהסכם הזה קבעו המעצמות הקולוניאליות גבולות מלאכותיים ויצרו ישויות מלאכותיות המבתרות את הלאום הערבי, ולכן הם פעלו לביטולו.

לצד התנגדותם של ראשי התנועה הלאומית הערבית להסכם, היו חוגים ערביסטיים בריטיים במזרח התיכון ובלונדון שביקרו את ממשלתם על שהעניקה לצרפת, יריבתה המסורתית של בריטניה, דריסת רגל במזרח התיכון. בשנות העשרים והשלושים חתרו חוגים אלו בהתמדה תחת מעמדה של צרפת בסוריה ובלבנון, ורבים מהם ראו בשלילה גם את הצהרת בלפור (1917) ואת נכונות הממשלה הבריטית להקים 'בית לאומי' לעם היהודי בארץ ישראל.

מסמכים סוריים ובריטיים חשאיים שהתגלו על ידי המחבר בארכיונים צרפתיים שופכים אור על מאמצייהם של ארגוני מודיעין ודיפלומטים בריטיים במזרח התיכון במהלך מלחמת העולם השנייה ולאחריה לנצל את תבוסת צרפת בידי גרמניה ב־1940 כדי לבטל את מורשתו של הסכם סייקס־פיקו, ובה בעת לארגן מחדש את האזור תחת הגמוניה בריטית. מהמסמכים האלה עולה כי קציני מודיעין בריטיים, בעזרת מנהיגים לאומיים סורים ולבנונים, מילאו תפקיד מרכזי בהתקוממות הלאומיות ששמו קץ לנוכחות צרפת במזרח התיכון: בלבנון בנובמבר 1943 ובסוריה ביוני 1945. מסמכים אלו גם מחזקים את טענת דוד בן־גוריון שחוגים בריטיים פעלו להכשלת המאמץ להקים מדינה יהודית או לקיצוץ בשטחה, ושהם עודדו את פלישת מדינות ערב למדינה היהודית במאי 1948.

המודיעין הבריטי במזרח התיכון במלחמת העולם השנייה ולאחריה

בספרות המחקר ניכר פער גדול בין היקף המחקר שהוקדש לתפקיד המודיעין הבריטי במזרח התיכון במלחמת העולם הראשונה, לבין היקף המחקר העוסק בשאלה זו

במלחמת העולם השנייה. אנו יודעים רבות על קציני מודיעין ודיפלומטים בריטים שפעלו נגד האימפריה העוסמאנית במלחמת העולם הראשונה, ובהם ת.א. לורנס (Lawrence), גרטרווד בל (Bell), גילברט קלייטון (Clayton), מרק סייקס (Sykes), וגם המשרד הערבי בקהיר. לעומת זאת, מחקרים מעטים דנים בתפקיד המרכזי שמילאו ארגוני מודיעין בריטיים במהלך מלחמת העולם השנייה, בהבטחת שליטתה של בריטניה במזרח התיכון ובעיצוב האסטרטגיה הבריטית לאחר המלחמה. פער זה מעורר תמיהה, שכן בשנות הארבעים היה מערך המודיעין הבריטי במזרח התיכון גדול ומתוחכם הרבה יותר משהיה במלחמת העולם הראשונה. למעשה, במהלך מלחמת העולם השנייה פעלו במזרח התיכון עשרות ארגוני מודיעין בריטיים; מפקדות רבות ישבו בקהיר, והיא נהפכה ל'בירת המודיעין הבריטי' באזור. ארגוני המודיעין שישבו בקהיר פעלו גם בצפון אפריקה ובמדינות הבלקן. המזרח התיכון הפך להיות שדה ניסויים עבור השירותים החשאים הבריטים, ובו הם פיתחו אמצעים מודיעיניים חדשניים, ובכלל זה בתחום הפעילות החשאית (Covert Action) והתעמולה. רבים מהחידושים האלה אומצו לאחר מכן בקהילת המודיעין הבריטית כולה.

את הפער הזה בהיקף המחקר אפשר להסביר, אולי, באישיותו של לורנס, שעוררה עניין רב ומשכה היסטוריונים רבים לעסוק בו ובמודיעין הבריטי שבפעילותו הוא היה מעורב במלחמת העולם הראשונה ולאחריה. לעומת זאת, במלחמת העולם השנייה לא הייתה אישיות מעוררת עניין כמוהו, וקציני מודיעין רבי השפעה, כמו בריגדיר אילתיד קלייטון (Clayton), בחרו לפעול בחשאי ומאחורי הקלעים. יתר על כן, היסטוריונים שביקשו לחקור את המודיעין הבריטי במזרח התיכון בשנות הארבעים נתקלו בהיעדר תיעוד רשמי, שנבע ממדיניות מכוונת של ממשלות בריטניה. תיעוד רב הושמד או היה סגור בפני החוקרים. לכך יש להוסיף גם את חוסר העניין ואת היעדר המודעות של רבים מההיסטוריונים לחשיבות נושא המודיעין. ב-1984 פרסמו שני היסטוריונים בריטים, דייוויד דילקס (Dilks) וכריסטופר אנדרו (Andrew), ספר שהיה לציון דרך במחקר המודיעין. בהקדמה לספרם תיארו דילקס ואנדרו את המודיעין כ'חוליה חסרה', ועמדו על נטייתם של חוקרים להתעלם או להפחית מחשיבותו. בכך הם ראו סכנה כפולה לעיוות המחקר: בשל היעדר המקורות, ההיסטוריונים מתעלמים מגורם רב ההשפעה הזה, ומעניקים משקל רב לגורמים אחרים רק משום שהתיעוד עליהם פתוח בפניהם.¹

מאז עשו לימודי המודיעין (Intelligence Studies) כברת דרך ארוכה, וכיום הם דיסציפלינה אקדמית לכל דבר. מאות מחקרים מתפרסמים מדי שנה בשנה, בעיקר

1 Christopher Andrew and David Dilks (eds.), *The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century* (London: Macmillan, 1984)

בבריטניה ובארצות הברית, ועוסקים בהשפעת המודיעין במגוון נושאים, ובכלל זה ביחסים בין־לאומיים, בהיסטוריה דיפלומטית, בקולוניאליזם ובדה־קולוניזציה. חוקרים אמריקנים רבים באים מתחום מדעי המדינה, ואילו בבריטניה מחקר המודיעין נושא אופי היסטורי ומתבסס על תיעוד ארכיוני. יש לציין כי בעשור האחרון ניכרת פתיחות בבריטניה, ותיעוד על פעילותם של ארגוני מודיעין באימפריה נגיש עתה להיסטוריונים. תיעוד זה פותח להיסטוריונים צוהר גם לתפקיד המרכזי שמילאו ארגוני מודיעין בריטיים במזרח התיכון בשנות הארבעים.

במסגרת המגמה הזאת אפשרו שני שירותי המודיעין הבריטיים המרכזיים, MI5, הממונה על ביטחון פנים, ו־MI6, האחראי לפעילות המודיעין מחוץ לאיים הבריטיים, לשני היסטוריונים ידועים לעיין בארכיוניהם כדי לחבר היסטוריה רשמית.² תיקי MI6 סגורים לחוקרים אחרים (רוב המסמכים על פעילות הארגון בשנות הארבעים והחמישים הושמדו), אך חלק מתיקי MI5 פתוחים בפני ההיסטוריונים. לכך נודעת חשיבות רבה, שכן הם מאפשרים מחקר מקיף יותר על תהליך הדה־קולוניזציה הבריטי בשנות הארבעים והחמישים, משום של־MI5 היה חלק מרכזי בפעילות החשאית לדיכוי ההתקוממויות הלאומיות במושבות הבריטיות. מחקרים חדשים המתבססים על תיקי MI5, כמו ספרו של קלדר וולטון (Walton), מראים שתהליך הדה־קולוניזציה הבריטי היה רחוק מלהיות 'ליברלי', ושעל רקע המלחמה הקרה עשו ארגוני מודיעין בריטיים שימוש נרחב באמצעים חשאיים, חלקם אלימים, כדי לדכא התקוממויות לאומיות ולמנוע חדירה סובייטית. כך הם פעלו, לדוגמה, במלאיה (היום מלזיה), בקניה, בגאנה, בקפריסין, ואף נגד התנועה הציונית בארץ ישראל.³

כחלק מהמגמה הכללית להעמקת המחקר על תפקידם של שירותי המודיעין הבריטיים בעת השליטה הקולוניאלית ובתהליך הדה־קולוניזציה, מתפרסמים מחקרים גם על המזרח התיכון, ובכלל זה על השימוש שעשתה בריטניה במודיעין כמנגנון לשליטה עקיפה באזור בין שתי מלחמות העולם. כך, לדוגמה, תיארה פריה סאטיה (Satia) את השימוש שעשתה בריטניה בחיל האוויר המלכותי, בשילוב קציני מודיעין בשטח, כדי לשלוט שליטה זולה ויעילה בעיראק ובעבר הירדן. סאטיה גם הייתה בין הראשונים שהגדירו את חלקם של ארגוני המודיעין הבריטיים במזרח התיכון –

2 Christopher Andrew, *The Defence of the Realm: The Authorized History of MI5* (London: Allen Lane, 2009); Keith Jeffery, *MI6: The History of the Secret Intelligence Service, 1909-1949* (London: Bloomsbury, 2010)

3 Calder Walton, *Empire of Secrets: British Intelligence, the Cold War and the Twilight of Empire* (London: Harper Press, 2013); Rory Cormac, *Confronting the Colonies: British Intelligence and Counterinsurgency* (Oxford: Oxford University Press, 2013)

'אימפריה סמויה' (Covert Empire).⁴ מרטין תומס (Thomas) אף הלך צעד נוסף והציג את כל מערך השלטון הקולוניאלי במזרח התיכון ובצפון אפריקה, הן הבריטי הן הצרפתי, כ'אימפריית מודיעין' (Empire of Intelligence).⁵ לצד המחקרים האלה התפרסמו מאמרים רבים ששפכו אור חדש על חלקו של המודיעין הבריטי בתהליך הדה-קולוניזציה במזרח התיכון. חלקם התפרסמו בכתב העת הבריטי *Intelligence and National Security*, שמאז הקמתו ב־1986 היה לכתב עת מוביל בנושאי מודיעין.

המסמכים הסוריים והבריטיים החשאיים בארכיונים הצרפתיים

ספרי, *The Secret Anglo-French War in the Middle East: Intelligence and Decolonization 1940-1948*, הוא חלק מספרות זו, אך הוא חורג ממנה במקורותיו.⁶ שלא כמו רוב המחקרים בתחום הנשענים בעיקר על תיעוד בארכיונים בריטיים, ובמידה פחותה, אמריקניים, צרפתיים וישראליים, מחקרי מתבסס על אלפי תעודות של משרדי הנשיאות, הממשלה ומשרד החוץ הסוריים, שגיליתי בארכיונים צרפתיים. המסמכים הסוריים הושגו במבצע חשאי של המודיעין הצרפתי בביירות ובדמשק ביולי 1944, ויש בהם מסמכים מ־1941 ועד 1947. מסמכים מהשנים 1948-1949, שעל קיומם יש הוכחות עקיפות, עדיין סגורים בפני החוקרים. נוסף על כך, הספר עושה שימוש גם במסמכי מודיעין בריטיים הנמצאים בארכיונים צרפתיים. גם מסמכים אלו הושגו במבצע חשאי של המודיעין הצרפתי בביירות. הצרפתים הצליחו לגייס סוכן בקונסוליה הבריטית בביירות, שהייתה מרכז לפעילות מודיעינית בריטית בסוריה ולבנון, וסוכן זה העביר לידיהם מסמכים בריטיים רגישים ביותר על הפעילות החשאית הבריטית במזרח התיכון. כדי לאמוד נכונה את ערכם של המסמכים הסוריים והבריטיים שהתגלו בארכיונים הצרפתיים, יש מקום להצביע תחילה על חשיבותן של שנות הארבעים במזרח התיכון ועל מרכזיותה של סוריה, שהייתה הזירה שבה התרחשו חלק גדול מהמאבקים הבין-ערביים והבין-מעצמתיים שהתנהלו בשנים ההן. בשנים האלה

Priya Satia, *Spies in Arabia: The Great War and the Cultural Foundations of Britain's Covert Empire in the Middle East* (New York: Oxford University Press, 2008); Priya Satia, 'The Defense of Inhumanity: Air Control and the British Idea of Arabia', *The American Historical Review* 111, 1 (2006): 16-51

Martin Thomas, *Empires of Intelligence: Security Services and Colonial Disorder after 1914* (Berkeley: University of California Press, 2008)

Meir Zamir, *The Secret Anglo-French War in the Middle East: Intelligence and Decolonization, 1940-1948* (London: Routledge, 2015)

התרחשו בסוריה תהליכים פוליטיים, חברתיים וכלכליים שהייתה להם השפעה רבה על המזרח התיכון כולו. זו הייתה תקופה פורמטיבית בהיסטוריה של האזור: מאבקן של התנועות הלאומיות לעצמאות משתי המעצמות הקולוניאליות שפעלו לשמר את מעמדן באזור עלה שלב; בריטניה ניצבה תחילה מול איום צבאי ממעצמות הציר, ולאחר מכן מול ניסיונות חדירה של ברית המועצות, וגם מול אתגר כלכלי מצד ארצות הברית. סוריה ולבנון הבטיחו את עצמאותן מצרפת; מצרים חידשה את מאבקה לכפות על בריטניה לקיים את הבטחותיה מתקופת המלחמה לשינוי חוזה 1936, לפינוי כוחותיה ממצרים ולאיחוד עמק הנילוס; סעודיה חיזקה את בריתה האסטרטגית עם ארצות הברית; המערכת הבין-ערבית התעצבה, ובמרס 1945 הוקמה הליגה הערבית. ואולם, העולם הערבי היה עדיין מפוצל פיצול עמוק על רקע מאמצי ההאשמים בעיראק ובעבר הירדן להשתלט על סוריה ולהקים את 'סוריה הגדולה' או קונפדרציה בסהר הפורה בהובלת עיראק. מדינת ישראל קמה לאחר מאבק עז של התנועה הציונית שהביא לקץ המנדט הבריטי ולאחר מלחמה כוללת עם התנועה הלאומית הפלסטינית ומדינות ערב. מלחמת העולם השנייה האיצה גם שינויים חברתיים וכלכליים, ודור צעיר ורדיקלי של לאומנים ערבים, חלקם קצינים, תבע רפורמות חברתיות, כלכליות ופוליטיות. ב-1949 הדיחו קציני צבא בסוריה את העילית הישנה ותפסו את השלטון; ושלוש שנים לאחר מכן הלכו קציני צבא מצריים בעקבות התקדים הסורי.

על רקע זה יש להעריך את חשיבותם של המסמכים הסוריים, שכן בפעם הראשונה יכולים היסטוריונים החוקרים את התקופה ללמוד את נקודת המבט הערבית ממקור ראשון, ולא דווקא דרך ארכיונים מערביים, ספרי זיכרונות או עיתונות. ברשימה קצרה שכזאת קשה לתאר את העושר ואת המגוון של הנושאים שבהם עוסקים המסמכים האלה, שהם חלק מארכיון המדינה הסורי. כך לדוגמה, יש בהם תכתובת בלתי מצונזרת בין מנהיגי ערב; תכתובת בין הנשיא הסורי לחברי ממשלתו; דו"חות של 'המושרד השני' (המודיעין הצבאי הסורי), ותכתובות דיפלומטיות, ובהן דיווחים של שגרירי סוריה בלונדון, בפריז, בווינגטון, במוסקבה, באנקרה, בבגדד ובקהיר. יש בהם גם עותקי הסכמים חשאיים בין ראשי מדינות ערב, ובינם לבין הבריטים. בהקשר זה ראויים לציון חילופי מכתבים בין נשיא סוריה וראש ממשלתו לבין נציגים בריטים מה-29 במאי 1945, שבהם הסכימו המנהיגים הסורים להגמוניה בריטית ולשילובה של סוריה ב'סוריה הגדולה' בשלטון ההאשמים בתמורה לסיוע בריטי לסילוקה של צרפת מהלבנט. מסמכים אלו, לצד המסמכים הבריטיים שגנב המודיעין הצרפתי מארכיוני הקונסוליה הבריטית בבירות, הם התשתית העיקרית למחקר שלי. כארבע מאות מסמכים מהם תורגמו לאנגלית ונכללו בספרי.

מנייתוח המסמכים הסוריים והבריטיים עולות שתי מסקנות עיקריות בעניין חלקם של שירותי המודיעין הבריטיים בהתוויית המדיניות הבריטית במזרח התיכון

בשנות הארבעים וביישומה. המסקנה הראשונה היא שבתקופה זו ניהלה בריטניה מדיניות כפולה במזרח התיכון – האחת רשמית ומתועדת בקפידה שקבעו ממשלות השמרנים והלייבור בלונדון, והשנייה חשאית ובלתי רשמית שיישמו אנשי השטח והותירה עקבות מעטים בלבד בארכיונים הבריטיים. את המדיניות הזאת יישמה קבוצה קטנה ורבת השפעה של קציני מודיעין ודיפלומטים ערביסטים שתמרנו את הקבינט בלונדון והוציאו לפועל מדיניות משלהם בניגוד למדיניות ממשלתם. הסוכנים האלה נהנו ממעמד מיוחד של מתווכים בין וייטהול לבין מנהיגים ערבים מקומיים. בין במכוון בין בשל דעות קדומות, ההערכות שסיפקו היו מוטות. הם לא רק אספו ופירשו מידע והמליצו על מדיניות, אלא גם שלטו בזרימת המידע ויישמו מדיניות עצמאית מבלי ליידע את מקבלי ההחלטות בלונדון. סוכנים אלו עשו יד אחת עם חלק מהמנהיגים הערבים, שאותם הציגו כמי שמשקפים את העמדה הערבית כדי להטעות את ממשלתם. קציני צבא בכירים בקהיר ובלונדון גיבו את הפעילות הזאת, והיא צברה תאוצה בתקופת ממשלת הלייבור, במהלך המשבר בארץ ישראל בשנים 1947-1948.

המסקנה העיקרית השנייה מהמסמכים היא שהסוכנים החשאיים הבריטים הצליחו ליישם את השקפותיהם בעיקר בזכות שליטה עקיפה ב'סוכני השפעה' מקומיים. הם נקטו פעולות פוליטיות סמויות, מהלכים דיפלומטיים סודיים ותעמולה חשאית כדי לתמרן את המנהיגים הערבים ולהשפיע על דעת הקהל הערבית. המודיעין הבריטי שכלל את השיטות האלה והפעיל אותן בהצלחה במזרח התיכון במלחמת העולם השנייה. המסמכים הסוריים והבריטיים מספקים הצצה נדירה לדרך הפעולה של השירות החשאי הבריטי לגיוס מנהיגים ערבים בולטים ולקידום לעמדות כוח תמורת שיתוף פעולה מצדם. הנשיא שוכרי אל-קואתלי (القولتي) וראש הממשלה ג'מיל מרדם (مردم) בסוריה, הנשיא בשארה אל-ח'ורי (الخوري) וראש הממשלה ריאד אל-צלח (الصلح) בלבנון, ומזכ"ל הליגה הערבית עבד אל-רחמן אל-עזאם (عزام), הם הדוגמאות הבולטות, אך היו רבים נוספים. עם זאת, אין הכוונה לטעון כי קציני מודיעין בריטיים שלטו במנהיגים האלה. הקשרים ביניהם היו מורכבים וכללו אמצעי השפעה מגוונים. מלבד שוחד פוליטי וכספי, ובעת הצורך גם הפעלת לחץ וסחיטה, שיטה יעילה הייתה לשכנע אותם ששיתוף הפעולה עם בריטניה ישרת את טובתם האישית ואת טובת מדינותיהם. אולם שיטות הפעולה האלה לא צלחו תמיד, כמו במקרה של הנשיא קואתלי.

לאחר מלחמת העולם השנייה, על רקע המלחמה הקרה ודעיכת יוקרתה של בריטניה ושחיקת מעמדה הצבאי והכלכלי, גבר השימוש בפעילות פוליטית חשאית, וארגוני המודיעין הבריטיים מילאו תפקיד חיוני במאמצים לשמור על האינטרסים האסטרטגיים והכלכליים החיוניים של ארצם במזרח התיכון.

מסקנה נוספת העולה ממחקר המסמכים הסוריים והבריטיים היא שבשנות הארבעים המשיכה להתקיים המלחמה החשאית בין אנגליה לצרפת במזרח התיכון,

כמיטב המסורת של היריבות הקולוניאלית באזור מאז פלישת נפוליאון. למרות מאבקה של צרפת החופשית בהובלת דה-גול בגרמניה הנאצית, ולמרות שיתוף הפעולה האנגלו-צרפתי באירופה לאחר המלחמה, היו שתי המעצמות הקולוניאליות מעורבות במעשי חתרנות הדדיים שהחלישו מאוד את מעמדן במרחב. בריטניה מילאה תפקיד מרכזי בגירוש צרפת מסוריה ומלבנון, וקציני מודיעין בריטים פעלו גם להחלשת מעמדה בצפון אפריקה. צרפת מצדה נקמה בסיוע למתנגדי בריטניה – לתנועה הציונית, למופתי חאג' אמין אל-חוסייני, ולרשיד עלי אל-כילאני (الكلاني), שבזכות הסיוע הצרפתי מצא מקלט בסעודיה ומשם פעל נגד הבריטים וההאשמם בעיראק. כמו כן, המודיעין הצרפתי הדליף מסמכים מרשיעים על מזימות בריטיות והאשמיות למלכים אבן-סעוד ופרוק, וגם לנציגים אמריקנים וסובייטים. את תהליך הדה-קולוניזציה האנגלו-צרפתי במזרח התיכון יש לראות אפוא גם על רקע המאבק החשאי הזה.

שיתוף הפעולה המודיעיני הצרפתי-ציוני נגד הקנוניה הבריטית ב-1948

כמו דה-גול שהאשים את בריטניה בקשירת קשר לגירוש צרפת מהמזרח התיכון, גם בן-גוריון האשימה בניסיון לחבל בהקמת המדינה היהודית ובעידוד מדינות ערב לפתוח במלחמה נגדה. שאלת תפקידה של בריטניה בעימות בין ישראל למדינות ערב ב-1948 עמדה במרכזם של מחקרים רבים. למרות זאת, במשך שנים לא נמצאו ראיות לטענותיו של בן-גוריון שברייטניה עודדה את המנהיגים הערבים לפלוש לישראל למחרת הקמתה. לאמיתו של דבר, הוכחות לטענותיו של בן-גוריון נמצאות בארכיונים צרפתיים, בעיקר בתיקי המודיעין הצרפתי שקציניו עקבו מקרוב אחר פעילותו של המודיעין הבריטי במזרח התיכון בשנות הארבעים. המסמכים הסוריים והבריטיים שהתגלו בארכיונים האלה לא רק מאמתים את האשמותיו של דה-גול, אלא גם מחזקים את טענותיו של בן-גוריון. מסמכים אלו ודו"חות של המודיעין הצרפתי מגלים כי קציני מודיעין ודיפלומטים בריטים שעמדו מאחורי גירושה של צרפת מסוריה ולבנון ב-1945 הם שניסו למנוע את הקמתה של מדינה יהודית ב-1948.

היעדר הגישה לארכיונים ערביים הוא קושי מרכזי בחקר מלחמת 1948. המסמכים הסוריים בארכיונים הצרפתיים מאפשרים להיסטוריונים לבחון את העמדה הערבית כלפי מדינה יהודית מקרוב בלי להסתמך על ארכיונים בריטיים, אמריקניים או ישראלים בלבד. המסמכים הסוריים האלה מגלים כי יחסם של המנהיגים הערבים לשאיפות הציוניות לא נבע רק מהתנגדותם להקמת מדינה יהודית, אלא היה מורכב הרבה יותר. עובדה זו מדגישה את הצורך לחקור את הסכסוך היהודי-ערבי בהקשר הרחב של יחסי בריטניה עם מדינות ערב והיריבויות הבין-ערביות, ולא לראות בו רק עימות אנגלו-ציוני או יהודי-ערבי.

העזרה שהגישה צרפת ליישוב היהודי בארץ ישראל לאחר המלחמה בנשק ובעלייה נחקרה היטב, אך עד העת האחרונה מעט מאוד היה ידוע על סיועו של המודיעין הצרפתי. מתברר שלסיוע זה היה חלק נכבד ביכולתו של בן-גוריון להכשיל את המזימות הבריטיות ב־1948 ולהכין את היישוב למלחמה כוללת נגד מדינות ערב. לאמיתו של דבר, רק לאחר גילוי המסמכים הסוריים והבריטיים בארכיונים הצרפתיים אפשר להעריך את חשיבותו של המידע שהיה בידי המודיעין הצרפתי עבור ראשי התנועה הציונית. מקורות צרפתיים, בריטיים וישראליים מאפשרים לשחזר שחזור מדויק למדי את תחילתו של שיתוף הפעולה הזה, את האישים שהיו מעורבים בו, את המידע שהועבר בו ואת הפעילות החשאית שניהלו שני הצדדים נגד הבריטים. מן המקורות האלה, רובם מודיעיניים, עולה שבשנים 1945-1948 ניהלו דוד בן-גוריון, משה שרת וקבוצה קטנה של אנשים נוספים מהמחלקה המדינית של הסוכנות היהודית מלחמה סמויה ומתוחכמת בארגוני המודיעין הבריטיים שהיו אז בשיא יוקרתם. בניגוד למאבקי האצ"ל והלח"י בבריטים, המתועדים היטב, מעט מאוד ידוע על מלחמה חשאית זו של בן-גוריון.

אין ספק ששיתוף הפעולה המודיעיני עם צרפת היה גורם חשוב בהצלחתו של בן-גוריון במאבק החשאי בבריטים, ולכך יש להוסיף גם את איכותם של האנשים שהיו מעורבים בו, ובהם ראובן זסלני (שילוח), אליהו ששון, מוריס פישר, אליהו אפשטיין (אילת), טוביה ארזי ואבא אבן. אנשים אלו הכירו היטב את ארגוני המודיעין הבריטיים במזרח התיכון, את יכולותיהם ואת שיטות פעילותם, בזכות שיתוף הפעולה עמם במלחמה נגד גרמניה הנאצית. יתר על כן, האנשים האלה, ובעיקר אליהו ששון, הכירו היכרות מעמיקה את הזירה הערבית, את היריבויות הבין-ערביות ואת היחסים האנגלו-ערביים. הנגישות למסמכים הסוריים העמיקה את הידע הזה והעניקה לבן-גוריון ושרת יתרון רב בהתנהלותם מול הבריטים ומנהיגי מדינות ערב.

ברשימה קצרה זו אין מקום לעסוק במלחמה האנגלו-ציונית החשאית, והיא נידונה בחלקה בספרי. עם זאת, יש מקום לציין שמקורות צרפתיים, בריטיים וישראליים, חלקם מודיעיניים, שופכים אור חדש על השלב המכריע במלחמה זו – מיולי 1947 ועד 15 במאי 1948, עת הוכרזה הקמת המדינה והחל שלב העימות הצבאי בין ישראל למדינות ערב. כאמור, במרכזה של מלחמה חשאית זו עמד מידע שהגיע לבן-גוריון ממקורות צרפתיים ואומת בעזרת מקורותיו הערביים של ששון. המידע נגע למזימה של קציני מודיעין בריטים בכירים בקהיר, בתיאום עם נורי אל-סעיד (السعيد), האיש החזק בעיראק, ובשיתוף פעולה מצד ג'מיל מרדס וריאד אל-צלח, ראשי ממשלות סוריה ולבנון, ועבד אל-רחמן אל-עזאם, מזכיר הליגה הערבית, לפעול להסלמת היחסים בין היהודים לערבים, עד כדי מלחמה כוללת. המלחמה או האיום בה נועדו לא רק למנוע הקמת מדינה יהודית עצמאית, או לצמצם את שטחה למישור החוף, אלא

גם להבטיח תמיכה של דעת הקהל הערבית בהסכמי הגנה עם בריטניה ולהרתיע את ארצות הברית מהמשך תמיכתה בתכנית החלוקה. מטרה נוספת של הבריטים הייתה להשתמש במלחמה כתואנה לצבא עיראק להשתלט על סוריה. הקנוניה, שהייתה בעיקרה אנגלו-עיראקית, ספגה מכה קשה לאחר כישלון חוזה ההגנה האנגלו-עיראקי (פורסטמות') בינואר 1948, אם כי מתכנניה הבריטים המשיכו לקדמה במתכונת אחרת. מסמך בתיקי MI5 מפברואר 1948, ובו דיווח של MI6 על שיחה עם ראובן זסלני – יועצו הבכיר של בן-גוריון למודיעין – מדגים את חשיבות המקורות המודיעיניים להבנת המאבק הציוני החשאי בבריטים ערב הקמת המדינה. שליחותו של זסלני ללונדון לאחר כישלון הסכם פורסטמות' נועדה לא רק ללמוד על הכוונות הבריטיות, אלא גם להזהיר את בני שיחו כי המשך פעילותם נגד מדינה יהודית תביא להתגייסות כוללת של התנועה הציונית נגד האינטרסים הבריטיים במזרח התיכון. בשיחה העלה זסלני איום כפול – סובייטי וכורדי. דבריו על הסכנה שבחזירה סובייטית למזרח התיכון נועדו להזהיר את בני שיחו כי מזימותיהם נגד הקמת מדינה יהודית עלולות לאלץ את ראשי התנועה הציונית לשתף פעולה עם ברית המועצות. האיום בתמיכה ציונית במרד הכורדי בעיראק, שהיה אז בעיצומו, בא על רקע שיתוף פעולה ציוני-צרפתי חשאי בסיוע לכורדים נגד הממשלה העיראקית. זסלני ידע, כמובן, שבני שיחו מודעים היטב לקשר הציוני-כורדי, מה עוד שאזהרתו באה על רקע חתרנות סובייטית בקרב הכורדים בעיראק ובסוריה. למרות איומים אלו ומסרים שהועברו לבריטים בצינורות שונים, המשיכו קציני מודיעין בריטים במזרח התיכון לרקום מזימות בחשאי במאמץ לשכנע את מנהיגי מדינות ערב להכריז על מלחמה במדינה היהודית.

בתחילת רשימה זו תוארה ההתקדמות הרבה בחקר המודיעין בשלושת העשורים האחרונים במגוון של נושאים, ובכלל זה בתהליך הדה-קולוניזציה. פתיחת תיעוד חדש בארכיונים הבריטים והמודעות הגוברת בקרב ההיסטוריונים לחשיבות הנושא מושכות חוקרים רבים, רבים מהם צעירים, לעסוק בנושא. אי אפשר עוד לטעון אפוא שחקר המודיעין הוא 'חוליה חסרה'. לא כן באשר להיסטוריוגרפיה המזרח-התיכונית. למרות המחקר בשנים האחרונות, נותרו סוגיות רבות מעוררות מחלוקת שמחקר המודיעין יכול לתרום להבנתן, ובמרכזן ניצב השימוש שעשתה בריטניה – המעצמה השלטת במזרח התיכון עד שנות החמישים – במודיעין כדי להגן על האינטרסים החיוניים שלה באזור. חשיפת מקורות חדשים, כמו המסמכים הסוריים והבריטיים בארכיונים הצרפתיים, מאפשרת להיסטוריונים להרחיב את המחקר על התקופה המעצבת הזאת בהיסטוריה של המזרח התיכון, ובכלל זה להעמיק במחקר השאלה המסקרנת בדבר תפקידה של בריטניה בעימות היהודי-ערבי ב-1948.

נספח - דוגמאות למסמכים סוריים ובריטיים שנמצאו בארכיונים צרפתיים

1. Secret British proposal presented by Riyad al-Sulh to the Syrian Prime Minister, Sa'adallah al-Jabiri, August 5, 1944

Top Secret

British Proposals Officially Presented by Riyad al-Sulh on August 5, 1944 to Sa'adallah al-Jabiri

- 1) The British government pledges to effectively and completely and absolutely protect Syrian independence against any aggression or transgressions from any state or group of states that lay claim to Syria's rights.
- 2) Great Britain pledges to provide the necessary funds to exploit Syria's agricultural and metallurgical resources in the framework of a financial and economic agreement in which Syria's interests will be safeguarded in all ways possible.
- 3) Great Britain pledges to provide experts and technicians who will freely enter into contracts with the Syrian government and who will be considered its officials.
- 4) Great Britain will help Syria to set bounds to the direction of Arab Unity. It will occupy itself with unifying financial and economic regulations as well as teaching methods in the Arab states. It will help Syria to attain a prominent position among the Arab states.
- 5) Great Britain pledges to ensure the application of the clauses of the White Paper in Palestine and promises to put a complete stop to Jewish ambitions.
- 6) If Syria seeks unification with Transjordan and Palestine, the British government will not impose the type of regime. If Syria chooses a monarchy, Great-Britain will not impose Emir Abdullah as king, but it hopes that the Syrians will choose a Hashemite Arab Emir.
- 7) In return for all this, Great Britain wishes to be assured:
 - a) that Syria will finally strive to free itself.
 - b) that Syria will conclude a treaty with Great Britain only.
 - c) that Syria will not enter into any pact or international agreement before consulting Great Britain.

Author's note: The proposal was dictated by Colonel Mackereth to Sulh in the British Legation in Beirut.

2. Sa'adallah al-Jabiri in Alexandria to President Quwatli on the Palestinian question, October 5, 1944

Top secret

The Palestinian Question

Report sent by Sa'adallah al-Jabiri to the President of the Syrian Republic
October 4-5, 1944

The members of the congress think that the Palestine question is an international question that affects the whole of the Arab world, threatens security in the Middle East, and may constitute a source of permanent danger for the close relations between Arab and other nations.

The members of the congress think that obligations already entered into and promises made up till now do not bind either the Arab nations or Arab governments in the least, because Palestine is an Arab land and no nation other than the Arab nation has the right to make decisions about it.

As a result, the members of the congress think that Balfour's promise has encroached on the Arab nation's sacred rights. They think that the White Book project cannot be a definitive project, but that it can serve in principle for a new study of the Palestine question.

The Arab nation, represented at this congress, does not authorize relinquishing a single inch of Palestinian land. However, aware of the need to find a refuge for the Jews currently living in Palestine, it agrees to grant them a limited zone, which cannot, under any circumstances, constitute a third of the land of Palestine, leaving to those who want, the possibility of leaving the country after the re-establishment of peace on condition that no immigration into this zone, filling the empty space thus created, takes place.

This zone would remain under the British Mandate, while the other part of Palestine will be wholly granted to the Jews and given its own independence.

(Here, Nuri Pasha and his associates showed a desire to see this part annexed to Transjordan. We put forward to them as a condition that annexation would only take place if the residents consented to it. A long dispute arose among us, but we will not give our consent to their proposition.)

These are the outlines of the solutions which we have reached on the Palestine question. Please give me your instructions swiftly.

S/ Sa'adallah

3. Mardam in Cairo to President Quwatli on the quarrel between Nuri al-Sa'id and Yusuf Yasin, End of February 1945

Letter from Jamil Mardam Bey
sent from Cairo to the President of the Syrian Republic
Your Excellency, the revered President of the Syrian Republic,
Blessed greetings.

I shall set out the latest developments in the situation, as I see them.

The tension between Nuri Pasha, Sheikh Yusuf and Mr Zirkali has become bitter. I witnessed an unfortunate incident which took place between them in the home of H.E. Mahir Pasha.

Nuri Pasha, realizing the failure of his efforts, became extremely angry. Then he made some unworthy remarks to me about which I remained silent or rather I pretended not to hear because it is not in our interest to engage in this kind of dispute at the moment.

This conflict resulted in the abstention of two of those concerned at the Conference meetings. I pretended, for them, that they were ill in order to cover up the incident.

The reasons for the conflict and the circumstances in which it happened are as follows:

When Nuri Pasha arrived at Mahir Pasha's house he shook hands with everyone present, and when he reached Sheikh Yusuf, he said to him,

"Have your efforts been crowned with success?"

"What efforts are you talking about, Pasha?"

"When will you take Faisal al-Sa'ud to Damascus as King?"

"You are not serious," answered Sheikh Yusuf.

"I am indeed," said Nuri al-Sa'id. "I think that the Syrians will pray to God for you many times."

"May his name be praised," replied Sheikh Yusuf.

At that moment Mr Zirkali intervened, saying,

"In reality, I do not understand the meaning of your words, Pasha. Faisal al-Sa'ud and all the Bani Sa'ud in general, will only be able to have what God has granted them. You know that they only want the wellbeing of the Arabs and all Muslims in general."

Nuri Pasha replied in anger,

"I hope that people are unsparing with their advice to you, now, sir. You are from Damascus, and I know the mentality of the Syrians as I have lived

among them and seen them in Iraq. God is my witness, the Syrians have always sullied anything they have been involved in.”

Sheikh Yusuf, “Oh, excuse me, Pasha, excuse me.”

It seems that the Pasha was inclined to get into a fight. He said,

“What have you done and what has your King done?”

Mr Zirkali, “Our King is not the topic of our conversation now.”

“But he is,” replied Nuri Pasha, “He is the topic of our whole conversation.

We cannot remain silent, us Iraqis, about the actions we see and of which we hear. We have not come here to disperse Arabs, but to unite them. All the efforts you have put in since the start of our Conference have been designed to create obstacles for us or to spoil our work.”

Dr Ahmad Mahir Pasha intervened, saying,

“What is it, my brothers. We haven’t come here to quarrel.”

Then he took Nuri Pasha by the hand and went into a neighboring room, where he stayed with him for an hour. We waited for his return. He came back, and the others left; we stayed together and a conversation took place between us on the reasons for the Pasha’s anger and the circumstances in which it would be possible to win his silence and satisfy him.

Nuri Pasha is persuaded that we are putting obstacles in his way and that since the Iraqi government has told us of its desire to help us, with military force, against France, we have immediately communicated this desire to the Saudi Arabian government; so, instead of collaborating politically and militarily with the Iraqis and the Transjordanians, we feared the Iraqi danger far more than we fear the French danger, which is the reason for your visit to the Hijaz where you set before HM King Abd al-Aziz the position in Syria. Nuri Pasha seems perfectly aware of the conversations which took place between you and His Majesty, he even knows the details. He seems to have eyes and ears in the King’s palace, something that should worry us deeply... Currently he notes that the situation has completely changed, against his interest.

Following on from this, the sovereign of the Hejaz called together all the ministers from America and England and showed them his deep desire to meet Mr Eden or Mr Churchill. He also asked the American Minister to invite Mr Roosevelt in his name to visit the Hejaz. All these stages have been revealed in detail by Nuri Pasha. However, what is definite, as Ahmad Mahir Pasha stated, is that the Iraqi premier knows nothing of all the conversations that took place between Messrs Roosevelt, Churchill, Eden and King Ibn Sa’ud, as well as

between you, them and King Faruq; but he knows that everything was contrary to his cause from start to finish.

The possibility that new Jewish efforts could perhaps be used against us in America or in England creates new difficulties for us. Although the understanding between us and the Anglo-Saxons may be real we must still treat these efforts with caution, because it is – as Mahir Pasha said to me – a sensitive and delicate point which could create particular problems for us.

The situation can then be summed up thus:

The plans for Syrian Unity, for Nuri Pasha, have failed. Without this setback he would not have adopted this angry attitude.

Mr Cornwallis's departure has greatly weakened Iraq's position. This has been stated by Nuri Pasha and has been confirmed to me by Dr Mahir Pasha, but Nuri Pasha tells us to be wary of the future: "From now on we will agree," he says, "with the demons against you and we will work to annoy you."

In my opinion, Nuri Pasha thinks of the French who may help him against us. He is probably also thinking of the Turks.

I have set out to you the situation with regard to my Iraqi brothers. The only danger to fear is that Nuri Pasha, by his cunning procedures, reveals to the French the reality of our intentions (on which we reached agreement with the English and concerning the goals we seek with regard to the French) because he is familiar with all the details, as you know.

As for me, I put up with his anger, his insults and curses, and he treated me like a traitor – may God forgive him.

There is nothing else to tell Your Excellency. With the sincerest of wishes from your devoted

Jamil Mardam

4. The British intelligence recruits the Syrian Deputy Mikha'il Ilyan, April 3-4, 1945

Undertaking by the Orthodox Deputy of Aleppo, Mikha'il Ilyan, to the British Government

I pledge on my honor and on everything that is sacred to me, to be a devoted friend of the government of Great Britain, and to strive to safeguard its interests, which I believe are in line with those of my country.

S/ Mikha'il Ilyan

Undertaking signed and given to Mr. Young from the British delegation in Beirut on the night of Wednesday, April 3-4, 1945.

5. Agent No. 325, Muhsin al-Barazi*, Secretary General to President Quwatli, to his British controller colonel Walter Stirling, May 22, 1945

The President's illness has definitely provoked worry and uncertainty. We greatly fear that his illness will get worse because the others will not be able to agree about the presidency. It goes without saying that Jamil Mardam is preparing to succeed him. The President knew it, which was an important factor in increasing his suffering.

Mr Wadsworth visited the President today and confirmed to him again, on a piece of paper he left him, that America will support Syria in its struggle to shake off the colonialist yoke. The President believes that America is now the best possible friend for all the Arabs because the American people are a trading people, honest in business and as good businessmen, act honestly with customers, which means that they profit from it and make others profit too.

In this respect he alluded to the English who are very egotistical and fickle and cannot be counted on for an extended period of time. They change with their changing interests which take on a new color every day.

The President's illness has not changed anything fundamental in the situation. He has placed everything in the hands of Sabri Bey and asked him to watch Jamil Mardam closely. His doubts grow by the day and he cannot forget that Jamil Mardam Bey is fickle.

Personally, I believe that this latter is trying to prove to the President that he will not deviate from his will under any circumstances, but all this seems pointless, because all the President's friends hate Jamil. The question preoccupying everyone is stopping Jamil within a reasonable limit, because his influence has begun to make itself felt and is increasing rapidly these days.

May 22, 1945

s/ Muhsin 325

Sent by Stirling to the British Political Bureau at the British Legation in Beirut, registered under no 1790

[הערה: מוחסין אל-בראזי שירת לאחר מכן כשר החוץ של סוריה, והיה ראש הממשלה לאחר הפיכת חוסני זעים במרס 1949. הוא הוצא להורג באוגוסט 1949, לאחר הפיכת הנגד של סאמי אל-חינאווי].

6. The Anglo-Syrian secret agreement, May 29, 1945

Secret

Exchange of letters no. 1

I, the undersigned, Shukri al-Quwatli, President of the Republic of Syria, pledge on my honor, in my name, and in the name of the Syrian nation that has honored me by making me its President, to make the utmost effort to realize the unity of Syria in its natural borders, that is, from the Taurus to the desert, to Egypt and to the Mediterranean Sea.

I promise to do my utmost to realize the unity of Bar al-Sham [Greater Syria] and to be a soldier in the struggle for Syria's absolute unity, a natural step towards complete Arab Unity.

This is our agreement, and God is our witness.

Damascus, May 29, 1945

Approved by the President of the Republic

S/ Shukri al-Quwatli

S/ Jamil Mardam Bey

7. King Ibn Sa'ud to President Quwatli, September 15, 1945

Secret

From King Ibn Sa'ud

Correspondence in code sent through the intermediary of the Saudi Legation in Damascus to H.E. the President of the Syrian Republic

Nuri al-Sa'id's activities are beginning to take a serious turn. We are unable to allow Abdullah's plots. By God, your attitude is strange. People are working for your death and you do not move. I learnt that in Damascus Abdullah's propagandists are exerting themselves as much as possible. What are you waiting for? We know, as you do, who supports and controls them. Why don't you speak? God has ordered us not to be quiet when it is a matter of right, and has called someone who does not speak out a demon.

I ask you to appreciate the gravity of the situation. The anarchy reigning with you weakens any hope of success and it is sad to see that it is spreading. Can you not find a way to settle the situation instead of letting these scandals develop? Your situation pains us. It was not like this under French rule. Someone who enjoys my confidence told me that people are beginning to miss the period of French rule. Do something before your edifice falls down.

9 Shawwal 1364 (September 15, 1945)

S/ Abd al-Aziz

8. Constantin Zureiq, Counselor in the Syrian Legation in Washington, to Jabiri, November 7, 1945

Secret

Coded

From the Syrian Legation in Washington

to H.E. the Syrian Minister of Foreign Affairs, Damascus

The American Government is surprised by the position the Arabs are adopting towards it, in relation to the Palestinian question. In the whole of this affair, America sees only humanitarian work and this is the basis on which it

has made promises to the Jews; but the British have a different position, and the American Government expresses surprise that the Arabs consider it to be the only ones showing them hostility and threatening them with the Jews.

First of all, they say, the Balfour promise is British, not American.

Second, Great Britain wishes to exploit the Arab-Jewish conflict because it is the only way for it to remain in Palestine, to dominate all the Arab countries.

The American Government strongly desires to find a friendly settlement between the Arabs and the Jews, but it is convinced that the British colonial authorities will do everything to prevent that, as Great Britain wishes for incidents to worsen in Palestine and for disorder, where blood is spilt, to take place.

Our interest, as far as I can see, is to find a definitive settlement, to work for the withdrawal of Great Britain from Syria and Palestine and for the plan the American Government will put forward concerning the definitive settlement of the Near East question.

I believe that such a plan would win the agreement of all the states, except of course Great Britain.

November 7, 1945

For the Minister Plenipotentiary
s/ Constantin Zureiq

Registered in the Ministry of Foreign Affairs
No 833 – Political reports

9. President Quwatli to Cabinet members, January 1, 1946

Secret

From the President of the Syrian Republic
to the noble Council of Ministers

The mission of General Clayton, head of the special section of Arab Middle Eastern affairs, has two aims:

First: to convince us that Syrian unity will come about;

Second: to seek an understanding between Syria and Turkey.

For the understanding with Turkey we have confirmed to him that we have given our agreement and that we want it within the limits of the British memorandum that has been presented to us.

As for unity, he presents us with two plans:

- Syrian unity including Syria, Transjordan and part of Palestine with a plebiscite on the nature of the regime and on the choice of king if the regime is a monarchy.

- Arab unity including Iraq, Syria, Transjordan and part of Palestine. Then the king would be Faisal (King of Iraq) and there would be three guardians to the throne. Laws, rules, armies etc., would be unified.

Having highlighted our clear will for independence and having asked his opinion on France's attitude and the agreement concluded with it, he said, "This is not under discussion; when you want unity everything will be settled with France."

Our replies were negative, but were tied to Great Britain's attitude towards us by comparison with France. If Great Britain attained the removal of French troops from Syria and Lebanon it will then be possible for us to discuss the plan he has presented. Before that, any discussion is impossible.

January 1, 1946

The President of the Syrian Republic
S/ Shukri al-Quwatli

Registered in the Ministry of Foreign Affairs
No 1032 – Political reports

10. President Quwatli to King Faruq, November 3, 1946

Top secret

His Majesty King Faruq I, may God preserve him

Your Majesty,

I read your noble address with tears in my eyes and I thank God for giving Syria a champion and a helper it can have recourse to and who defends both it and its rights.

The Turks, my Lord, have evil designs with regard to us and whatever the changes in the situation, the spirit of oppression and domination rules them. All their dreams are of the restoration of the Ottoman Empire, but weakness is what restrains them: injustice is buried in their soul; strength reveals it, weakness hides it.

The Turks want at all costs to reach agreement with us and the English want us to do it, but what is the use for us Arabs, and especially for us Syrians? Absolutely nothing unless becoming a millstone, losing Alexandretta and losing our unknown future. I thank you, in the name of all Syrians for your noble defense of our legitimate rights... Syria only sees danger to itself from its old oppressors, Turks and French. God preserve it from concluding an agreement with one of them. God preserve you as champion and Treasure of the Arabs.

November 3, 1946

Shukri al-Quwatli

Registered in the Ministry of Foreign Affairs

No 1305 – Documents

11. From the Governor of the Jazira province to the Prime Minister, December, 1946

Top secret

Confidential

H.E. the Muhafiz of Jazira
to H.E. the President of the Council

Your Excellency,

For 20 days the Turkish-Syrian border has been lined with Turkish troops. According to information from our services, these concentrations on the borders of these muhafazat number about 20,000 men. Here we are worried about this collection of Turkish troops who are engaged in digging trenches along the whole length of the border, without being able to learn the reason for this activity.

Yesterday I was in touch with the Turkish Governor of Nardin and asked him what all this meant. He replied to me,

“We fear that the Kurds of Syria or those of Turkey who have taken refuge there will cause trouble.”

I think we should attach a very great importance to this concentration of troops on our borders, because of the rumors which accompany them in this

province. People are saying in effect that the English have left the hands of the Turkish and Iraqi Governments free and that they have promised the first some of the oil from the Syrian Jazira.

The atmosphere in which we live here is very difficult. The strangest thing is that the Turks are distributing considerable funds to individuals and to partisans they have here but that we have not yet been able to catch any of these agents, even though what I am suggesting is well established. Please let me know your orders.

The Muhafiz of Jazira,
Abd al-Kader al-Midani

Registered in the Syrian Ministry of Foreign Affairs
No 1323 – Political reports

12. King Abdullah to the Sultan of Morocco, Muhammad V, May 5, 1947

Top secret

To our revered brother, descendant of the Sharifs, leader of the pure, branch of the Oriental tree, HM the Sultan of Morocco. May God protect him and give him life.

May health, mercy and the blessings of Allah be with you.

I received your noble letter, and remained dazzled before a good odor and the intelligence of its content. God leads you by the hand towards the happiness of this noble people.

I bring you big news that a British person of great importance has asked me to give you; it is that the Government of HM the King of Great Britain sees in you the only man worthy of ruling over the whole of the Arab Maghreb and that, if there is a decisive victory with Allah's permission, he will not treat you as King only of Morocco, but will extend your sovereign rule over all the countries of the Maghreb, including Algeria and Tunisia.

I pray to God that he guides your hand to exalt the dignity of the Arabs and Islam.

I also hope that you will redouble the ambition and distrust with regard to individuals in your court in the pay of foreigners, enemies of the motherland and religion.

May health, mercy and the blessings of Allah be on you.

4 Jumada al-Awwal 1366
May 5, 1947

Your affectionate brother,
Abdullah

Letter stolen from the Council (Diwan) of King Abdullah in Amman

Registered in the Syrian Ministry of Foreign Affairs

No 1703– Political documents

Note: This letter is one of the six exchanged between King Abdullah and the Sultan of Morocco.

13. Najib al-Armanazi, the Syrian Minister in London to Jamil Mardam, May 6, 1947

Top secret

The Syrian Minister of Foreign Affairs, Damascus

Mr Bevin summoned me and asked me to inform you of the following:

“Under the personal pressure of President Truman I ask the Syrian Government to give its agreement to the pipeline route, and the passage of Saudi oil and also ask it to give its agreement to allowing the outlet to be in Lebanon and not in Syria.”

This was his statement. . . Then he set out for me the British point of view on the matter in a few words, “So Lebanon will finally be rid of France”.

Of course, he did not explain the meaning of his words to me. But the information I have been able to obtain here is that Great Britain was decided on placing the oil outlet in Syria and not in Lebanon, because it was counting on our friendship and because it was placing its hopes on the plan for Greater Syria which would make Syria into an instrument to its liking and because, in addition, it believed that Lebanon was a region where French influence could find a foothold.

The result that it now has before it is that America has definitively put its hand on Lebanon while it abandons us to the mercy of British policy. I believe

that for us it is the most dangerous stage to pass through, for King Abdullah's plan now becomes possible if America favors him to satisfy the demands of the Jews and of Great Britain.

My opinion is that we should look to Russia, as the situation is extremely difficult.

May 6, 1947

The Minister Plenipotentiary
Najib al-Armanazi

Registered in the Syrian Ministry of Foreign Affairs
No 2816 – Political reports

14. King Faruq to President Quwatli, May 23, 1947

Top secret

H.E. Shukri al-Quwatli

Greetings and regards. It is really sad that someone should want to doubt the intentions of those close to him; for me you are above all suspicion and doubt and your affection for us is above all other considerations, but it seems that your Minister in London does not want to appreciate the situation the British want to surround the Arabs with.

Your Excellency is aware of the steps taken here by the Tripolitans to unite Tripolitania with Egypt, as well as the end result, the oppression and terror it brings from Great Britain.

So, it is not reasonable to brandish the name of France in all circumstances to exploit the difficulties the English endure. Although France is not loved here, we will not allow ourselves to slide into the tide of British interests in the name of resistance to France and if Great Britain is settled on making France disappear from North Africa, it only has to do it itself, enough of the twists and turns and games it is playing with us and others.

All their intentions consist in weakening our position as far as Sudan is concerned and they want to direct our wishes to other things. Also, they want to exploit our name and the crown of our ancestors at the same time in order to establish their sovereignty over Tripolitania, using us as a cover for their colonialist ambitions and that is what we absolutely refuse to countenance.

Also, they would like us to work to light the fire in North Africa and to distance France. It is something we would like and which we shall all force ourselves to do, but in the interests of the Arabs and not in the interest of Great Britain which considers itself the guardian of the Arabs.

I hope that your Minister will take our brief reply to them and know we accept sovereignty over Tripolitania on certain conditions, the most important and first being that Great Britain must recognize the rightness and true basis of our position with regard to the question of Sudan.

We will not study the problem of Tripolitania before settling the one regarding the Sudan.

With my sincerest respect,

May 23, 1947

Your faithful

Faruq

Registered in the Syrian Ministry of Foreign Affairs